

DOI: 10.52363/2414-5866-2021-2-38

УДК 351.759(477)

*Проданик В.М., к.держ.упр., ННІ МВтаСН, ПрАТ «ВНЗ «МАУП», м. Київ,
ORCID: 0000-0002-3112-479,*

*Порайко У.М., аспірант НАДУ при Президентові України, м. Київ,
ORCID: 0000-0002-6880-2718*

*Prodanyk V., Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration of the Educational and Scientific Institute of International Relations and Social Sciences, PJSC «Higher Educational Institution Interregional Academy of Personnel Management», Kyiv,
Porayko U., Ph.D. student, Department of Regional Management, Local Self-Government and City Administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv,*

**ДЕРЖАВНІ ЗОВНІШНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА БОРГИ ЗА УМОВ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ**

**GOVERNMENT EXTERNAL BORROWINGS AND DEBTS UNDER DE-
CENTRALIZATION OF GOVERNMENT:
THEORETICAL ISSUES OF THE RELATIONSHIP**

У статті досліджено сучасний стан державних зовнішніх запозичень і боргів у господарській системі України. Наведені деякі аспекти процесу модернізації механізмів і інструментів у сфері регіонального та місцевого управління та питання взаємозв'язку між запозиченнями та ресурсним забезпеченням управлінської діяльності. Розкриті теоретичні засади сучасного етапу процесу децентралізації владних повноважень як об'єкту публічного управління за сучасних умов реформування системи державного та регіонального управління в Україні. Запропоновані наукові положення теоретичного обґрунтування ролі механізмів управління державними запозиченнями та їх вплив у напрямках регіонального та місцевого управління в формуванні сучасної господарської системи.

Встановлено, що з позиції науки публічного управління, глибокі ринкові зміни в національному господарюванні вимагають оновлення механізмів, окремих інструментів публічного управління та адміністрування з метою забезпечення управління на всіх управлінських рівнях.

Доведені подальші напрями процесу вдосконалення сучасної системи публічного управління в сфері державних запозичень і можливості використання їх у реформі децентралізації та відведено певні підсумки перших етапів впровадження процесу передачі влади в систему місцевого управління за умов використання європейських практик.

Ключові слова: державні запозичення, механізми та інструменти, публічне управління, регіональна політика, децентралізація.

The article examines the current state of government external borrowing and debt in the economic system of Ukraine. Some aspects of the process of modernization of mechanisms and tools in the field of regional and local government and the relationship between borrowing and resource management. Theoretical principles of the current stage of the process of decentralization of power as an object of public administration in the current conditions of reforming the system of state and regional government in Ukraine are revealed. The scientific provisions of the theoretical substantiation of the role of the mechanisms of state borrowing management and their influence in the directions of regional and local management in the formation of the modern economic system are offered.

It is established that from the standpoint of the science of public administration, profound market changes in the national economy require updating mechanisms, certain tools of public administration and administration in order to ensure governance at all levels of government.

Further directions of the process of improving the modern system of public administration in the field of public borrowing and the possibility of using them in decentralization reform are presented and some results of the first stages of the transfer of power to the local government system using European practices.

Key words: state borrowings, mechanisms and tools, public administration, regional policy, decentralization.

Постановка проблеми. В умовах переходу до розвинених ринкових умов господарювання в національній економіці важливою складовою публічних фінансів є зовнішні та внутрішні запозичення і державний борг. Відзначимо, що дефіцит державного бюджету, залучення та використання програм зовнішніх запозичень для його покриття призвели до формування та значного зростання державного боргу в Україні. Великі розміри внутрішнього та зовнішнього боргу, а також відповідно значне зростання витрат щодо його обслуговування обумовлюють необхідність вирішення цієї проблеми, а відтак і пошуку шляхів вдосконалення механізмів його макроекономічного (державного) управління. Як свідчить досвід багатьох країн з розвиненими ринковими відносинами, чим обтяжливим стає для держави нагромаджений зовнішній і внутрішній борг, тим його обслуговування активніше включається в взаємодію з функціонуванням системи національної економіки та її фінансової системи. Це призводить до порушення функціонування всієї системи (механізмів і інструментів), зміни державного курсу на дієвий розвиток національної господарської системи

та супроводжується терміновим пошуком новітніх шляхів в напрямку збалансованої державної економічної політики.

У сучасній економіці України державні запозичення все більше набувають характеру не лише фінансової, але і соціально-політичної проблеми, яка повинна вирішуватись впровадженням дієвих механізмів і інструментів публічного управління та адміністрування в цій сфері. Державний борг прямо пов'язаний і з проблемою економічної безпеки країни [1].

Питання управління та обслуговування державного боргу є особливо важливим в контексті тих економічних труднощів, які впродовж останніх років переживає Україна. Розв'язання проблеми обслуговування державного боргу є одним із ключових факторів економічної стабільності в країні. Від характеру врегулювання боргової проблеми в значній мірі залежить бюджетна дієздатність держави, стабільність її національної валюти, а відтак фінансова підтримка міжнародних фінансових організацій. Необхідність розв'язання цих питань потребує пошуку шляхів вдосконалення механізму управління та обслуговування державного боргу в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливий внесок в дослідження проблеми державного боргу зробили західні економісти: Д. Рікардо, А. Сміт, М. Браунриг, С. Вайнтрауб, Х. Джонсон, О. Екстайн, Дж. Кейнс, А. Лаффер, А. Лернер, Р. Масгрейв, М. Фрідман та інші. Теоретичні основи державного боргу та питання щодо його управління висвітлюються в працях таких українських вчених, як: О.Д. Василик, А.С. Гальчинський, Г.Н. Климко, В.В. Корнеєв, О.В. Плотніков, І.Я. Софіщенко, В.М. Суторміна, В.О. Степаненко та інших.

У той же час в Україні недостатньо досліджені питання, що стосуються проблем управління державним боргом, особливостей його формування та розвитку в умовах формування ринкових взаємовідносин в економіці. переходу до ринкової економіки. В цілому, державний борг - сума заборгованості держави по випущених і не погашених державних внутрішніх позиках, а також сума фінансових зобов'язань держави по відношенню до зовнішніх кредиторів.

Виклад основного матеріалу. Залежно від того, з внутрішніх чи зовнішніх джерел здійснюються запозичення, державний борг визначається як внутрішній чи зовнішній борг. Зовнішній державний борг виникає у зв'язку із залученням державою зовнішніх позик. Державний внутрішній борг відображає підсистему економічних відносин між державою (включаючи місцеві органи влади) та кредиторами з числа юридичних і фізичних осіб. Класичною формою державного внутрішнього боргу є борг центрального уряду та місцевих органів влади [2].

Стан державного боргу залежить від щорічних операцій пов'язаних з отриманням нових позик, з одного боку, і розмірів погашень і виплат процентів по цих позиках – з іншого. Державні позики – це кредитні відносини між державою та фізичними і юридичними особами, в результаті яких держава одержує обумовлену суму грошових коштів на визначений термін за встановлену плату, вони є розповсюдженою формою мобілізації фінансових ресурсів. Розмір державної позики включається в суму державного боргу країни. За їх допомогою мобілізуються тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб для фінансування потреб держави. Державні позики з одного боку, спричинені дефіцитом державного бюджету, з іншого – обумовлюють подальше збільшення дефіцитності бюджету, що пов'язано з виплатою процентів по раніше випущених позиках, необхідністю сплачувати капітальну суму боргу. Випуск позик дає змогу уряду покрити дефіцит бюджету та розширити фінансування державних потреб. Щоправда, випуск облігацій державних позик без ретельного та всебічного врахування всіх факторів і обставин може загрожувати економічній безпеці, витісненню приватних інвестицій тощо.

Аналіз зарубіжних та вітчизняних джерел відзначає, що з усіх напрямів дослідження проблеми державного боргу можна виділити два. Перший напрямок – це дослідження А.Лернера, який розглядаючи наслідки державного боргу, виділяв дві його частини – внутрішній і зовнішній борг. Погоджуємось із такою думкою, що внутрішній борг не можна розглядати як тягар, перекладений на майбутні покоління, а зовнішній борг тільки тоді стає тягарем, коли залучені кошти ідуть на поточні цілі й не призводять до створення нової вартості та багатства. Зовнішні позики, залучені на фінансування об'єктів промислового чи сільськогосподарського виробництва, тобто витрачені продуктивно, створюють можливість повернути кошти з процентами та водночас збільшити національне багатство. Даний погляд з окремими корекціями можна застосувати до умов перехідної економіки України.

Другий напрямок обґрунтовується кейнсіанським підходом до посилення макроекономічного управління та регулювання сукупного попиту і пропозиції, стимулювання споживання в довгостроковому періоді, що спонукає розглядати державний борг в контексті “ефективного попиту” та його безперечного стимулювання.

Досліджуючи економічні передумови формування державного боргу відзначимо, що бюджетний дефіцит виникає як результат кризових явищ в економічному та політичному житті держави і призводить до утворення та зростання державного боргу. Бюджетний дефіцит збільшує державний борг, а зростання боргу, в свою чергу, потребує додаткових витрат бюдже-

ту на його обслуговування і тим самим збільшує бюджетний дефіцит. Дефіцит може бути пов'язаний з необхідністю здійснення значних державних вкладень у розвиток економіки. В цьому випадку він відображає не кризовий стан суспільних процесів, а державне регулювання економічної кон'юнктури, прагнення забезпечити прогресивні зрушення в структурі суспільного виробництва. Дефіцит може відображати кризові явища в економіці, її розвал, неефективність фінансово-кредитних зв'язків, нездатність уряду тримати під контролем фінансову ситуацію в країні. В цьому випадку бюджетний дефіцит – явище надзвичайно загрозливе, яке вимагає здійснення не лише термінових економічних заходів по стабілізації економіки, фінансовому оздоровленню господарства, але і відповідних політичних рішень [3].

Проведений аналіз основних законодавчих актів з питань формування та обслуговування державного боргу в Україні засвідчив необхідність подальшого їх вдосконалення та доповнення. Забезпечення стабільної та науково обґрунтованої правової бази є головною передумовою регулювання та зменшення державної заборгованості.

Щодо економічних показників, то необхідно відзначити, що за даними Уряду, станом на початок 2021 року державний та гарантований державою борг України становив 1 997,75 млрд грн або 82,95 млрд дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 1 159,84 млрд грн (58,06% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 48,16 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 837,91 млрд грн (41,94%) або 34,79 млрд дол. США.

Державний борг України становив 1 758,01 млрд грн (88,00% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 73,00 млрд дол. США. Державний зовнішній борг становив 931,20 млрд грн (46,61% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 38,67 млрд дол. США. Державний внутрішній борг становив 826,81 млрд грн (41,39% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 34,33 млрд дол. США.

Гарантований державою борг України становив 239,74 млрд грн (12,00%) або 9,95 млрд дол. США, в тому числі: гарантований державою зовнішній борг – 228,64 млрд грн (11,44%) або 9,49 млрд дол. США; гарантований державою внутрішній борг – 11,10 млрд грн (0,56%) або 0,46 млрд дол. США.

Відзначимо, що сьогодні найбільш використовувана модель залучення та використання фінансових коштів, зокрема в частині дерегуляцій, що надходять до України з-за кордону визначається урядовою стратегією мак-

симального збільшення обсягів фінансових надходжень від зарубіжних джерел, включаючи міжнародні фінансові організації [4]. Для зниження державної заборгованості необхідно впровадити дієві заходи щодо оптимізації заборгованості, зокрема забезпечення публічної політики щодо оптимальних розмірів державної заборгованості, яке можливе шляхом законодавчого встановлення відповідних розмірів внутрішнього та зовнішнього боргу на певну дату відносно макроекономічних показників. Важливо, постійне вдосконалення системи державного управління та обслуговування державного боргу через подовження терміну обороту боргових зобов'язань і реструктуризації боргових зобов'язань.

Що стосується динаміки співвідношення державного боргу та ВВП, то починаючи з 2013 року в Україні зростання державного боргу випереджало темпи приросту валового внутрішнього продукту.

Зазначимо та в цьому контексті погоджуємось із думкою фахівців з Центру ім. О. Разумкова, що основною тенденцією останніх років у світовій економіці є неприкритий прояв державного протекціонізму в національній економіці. Потребує вирішення завдання досягнення збалансованості між двома основними тенденціями: поширення вільного економічного розвитку та торгівлі та державним протекціонізмом. Це проявляється в економічній політиці, яку проводить Дональд Трамп у Сполучених Штатах Америки, і у виході Великої Британії з Європейського Союзу, і в тенденціях на референдумі в Іспанській Каталонії [3, с. 44]. Маючи на східному кордоні пряму військову агресію з боку Росії, ускладнення політичних відносин з Угорщиною, Румунією, Україні необхідно вкрай розробити свою систему управління та регулювання в сфері формування та реалізації програм зовнішніх запозичень та фінансової допомоги Україні.

На думку експертів, основні причини збільшення системою управління зовнішніми запозиченнями в 2020 році державного та гарантованого державою боргу - здійснення фінансування державного бюджету за рахунок державних запозичень, у тому числі за рахунок залучення коштів від Європейського Союзу та докапіталізація ПАТ "Державний експортно-імпортний банк України", ПАТ "Державний ощадний банк України" та ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК", суттєва девальвація національної валюти.

Відмітимо, що індикатором ефективності здійснення державних запозичень (як і боргової політики загалом) є динаміка їх вартості. Зростанню середньозваженої відсоткової ставки за ОВДП у 2021 році сприяло суттєве зменшення обсягів кредитів від МФО та обмеженість доступу до зовнішніх ринків. Вагомою проблемою під час здійснення державних запозичень є висока вартість позикових ресурсів і перспектива її зростання

зважаючи на очікування структурного дефіциту ліквідності банківської системи.

Зовнішні запозичення минулих років у короткостроковому періоді сприяли курсовій стабілізації гривні та дали змогу збільшити міжнародні резерви України. Залучення зовнішніх запозичень у короткостроковому періоді не лише не завдає негативного впливу на параметри національної грошово-кредитної політики, а навпаки у зв'язку зі збільшенням пропозиції на валютному ринку може розглядатись як чинник курсової стабілізації гривні. Ураховуючи, що курсова динаміка є суттєвим чинником впливу на інфляційні очікування та імпорт інфляції, можна констатувати, що зовнішні запозичення містять також оперативний антиінфляційний потенціал, що в умовах інфляційного управління розширює можливості НБУ щодо проведення гнучкої монетарної політики, сприятливої для економічного зростання, одним із найважливіших чинників якого є цінова стабільність у державі.

Також слід ураховувати, що в середньо- та довгостроковій перспективі зовнішні запозичення можуть зумовлювати посилення відпливу коштів за кордон у вигляді обслуговування зобов'язань щодо зовнішнього боргу та його повернення, що, як засвідчує досвід багатьох країн світу (зокрема країн Латинської Америки), матиме негативний вплив на платіжний баланс, а отже, - і валютний курс. Девальвація збільшує суму зовнішнього боргу під час його перерахування в національну валюту України та здорожує обслуговування зовнішнього державного боргу.

Таким чином проблеми формування дієвої державної політики в сфері формування та реалізації програм зовнішніх запозичень і фінансової допомоги Україні потребують нагального вирішення. Вирішення означених проблем відбуваються в умовах реальної координації фіскальної та грошово-кредитної політики в Україні та вимагають додаткових заходів для макроекономічної стабілізації та узгодженості бюджетної і монетарної політики.

Наші спостереження свідчать, що за умов реального вдосконалення механізмів регулювання зовнішніми запозиченнями та допомоги Україні, НБУ був змушений використовувати інструменти грошово-кредитної політики для компенсації циклічних (щорічних) коливань ліквідності, спричинених нерівномірністю в касовому виконанні бюджету, які регулярно дестабілізують валютний ринок.

В такій ситуації та з метою підвищення якості управління запозиченнями та напрямів координації фіскальної та грошово-кредитної політики Національний банк повинен дотримуватися свого зобов'язання уникати будь-яких форм фіскального домінування, у тому числі прямої або непря-

мої підтримки бюджетних видатків, а це вже позитивно буде впливати на вдосконалення регулювання зовнішніх запозичень.

Зовнішні запозичення сприяють формуванню відкладеної «депресивної пастки». Адже вилучені фіскальними засобами для обслуговування та повернення боргу кошти втрачаються для внутрішнього ринку, що працює як гальмівний чинник для економіки, посилюються гальмівні впливи з боку фіскальної політики. Частка ВВП, яка використовується на погашення та обслуговування зовнішнього боргу, вилучається із продуктивного використання для потреб розвитку національної економіки.

І останнє. Урядом України розроблено декілька нових проектів модернізації державного та регіонального управління, зокрема в контексті децентралізації. На нашу думку, без оновлення всієї системи запозичень це буде зробити дуже складно. Завдання науковців-дослідників і практиків – дати реальні поради щодо їх вдосконалення такої системи та довести ці пропозиції до органів прийняття державних управлінських рішень. Модернізація управління на регіональному та місцевому рівнях влади обов'язково повинно здійснюється з дотриманням таких принципів: верховенства права; відкритості, прозорості та громадської участі; повсюдності місцевого самоврядування; субсидіарності; доступності публічних послуг; підзвітності та підконтрольності органів і посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді; підконтрольності органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади у питаннях дотримання Конституції та законів України; правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування; державної підтримки регіонального управління та місцевого самоврядування; партнерства між державою та місцевим самоврядуванням і сталого розвитку територій.

Слід зазначити, що напрями реформування передбачають перехід на нову децентралізовану модель організації державної та регіональної влади, а це без реального ресурсного забезпечення зробити не можливо. Основним завданням таких напрямів є аналіз актуальних проблем у сфері управління, визначення основних управлінських і правових підходів, організаційних, фінансових засад їх вирішення, узгодження в часі з реформуванням адміністративно-територіального устрою. Ключовим питанням напрямів реформування є обґрунтування пропозицій щодо забезпечення на регіональному та місцевому рівні демократичної та ефективної організації управління, запровадження механізму оптимального самодостатнього функціонування суб'єктів місцевого самоврядування.

Відзначимо, що сучасна українська наука та практика публічного управління та адміністрування тільки-но починають формувати підходи й поодинокі впроваджувати окремі інструменти за регіональної та місцевої

ініціативи, які враховують вирішення різнополярних завдань: забезпечення суспільної стабільності та залучення ресурсів у регіони. В цьому контексті вважаємо, що саме механізми управління в сфері запозичень потребують суттєвого коригування. Можливо це потрібно здійснювати з оновленням міжнародних договорів і декларацій Україні, зокрема в сфері міжнародної технічної допомоги та інтеграції.

Сучасні місцеві бюджети, які зростають завдяки сучасному процесу децентралізації та державний фонд регіонального розвитку поки не вирішують питання дієвого регіонального та місцевого господарювання. Оновлені бюджети потребують потужних ресурсів. Сьогодні порушена в національному управлінні вся логіка регіонального та місцевого розвитку, зокрема стратегічного планування та взаємодії з центральною владою. Безперечно, що складна проблема це дотаційність. Так дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримуються за рахунок коштів державного бюджету. Така складна ситуація щодо дотаційності та здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети малочисельних територіальних громад з використанням системи дотацій вирівнювання є обтяжливим для державного бюджету та стримує розвиток малих міст і великих селищ в Україні.

Відзначимо, що на відміну від інших розвинених країн в Україні бракує як дієвих і ефективних інститутів господарського розвитку на регіональному, муніципальному та місцевому рівнях. Декларування намірів модернізації не призвело поки до якісних змін системи управління на означених рівнях.

Висновки. Розпочаті в Україні реформи публічного управління на різних рівнях і територіальної організації влади формують нові рамкові умови та вимоги стосовно посилення ролі управління в Україні в частині забезпечення якості життя населення, безумовного набуття більшої економічної відповідальності й посилення своєї ресурсної спроможності. Отже, національні та регіональні органи влади отримали додаткові повноваження щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, з'явилися нові можливості задля зростання якості життя населення через використання додаткових ресурсів, правильній економічній політиці та стратегії розвитку. Вважаємо, що державні запозичення за умов децентралізації влади мають суттєво оновити спроможність регіонального та місцевого управління та надати реальну фінансову підтримку розвитку територій України.

Світова практика останніх десятиріч свідчить, що оновлення інструментарію публічного управління та адміністрування та форм реалізації

економічної політики в умовах глобалізації та багаторівневої інтеграції має спиратися на принципово нові – гнучкі та злагоджені управлінські форми та моделі, зокрема в сфері держаних запозичень і фінансів. За сучасних умов реформування системи управління на регіональному та місцевому рівні, потребує вдосконалення і теоретична розробка самих напрямів перетворення та їх організаційно-правового забезпечення в Україні в частині взаємодії із ресурсним забезпеченням.

Найбільшу актуальність у практичному сенсі у вирішенні проблеми модернізації національної управлінської системи та регіональної економічної політики мають завдання послідовного формування логіки оновлення сучасних економічних політик регіонів із розробленням комплексу функціональних механізмів модернізації на основі вигід від різнорівневої інтеграції та ініціативи регіонів України.

Вступивши до Ради Європи, Україна взяла на себе зобов'язання розвивати місцеву демократію. Без застережень була ратифікована Європейська хартія місцевого самоврядування та почав здійснюватися з боку Конгресу місцевих і регіональних влад Європи моніторинг за дотриманням положень Хартії. Сьогодні важлива ресурсна складова цієї взаємодії.

Інтегрування України в європейські структури потребує вироблення та реалізації такої моделі регіонального управління, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу на основі фінансової взаємодії, загальноновизнаній практиці внутрішнього міжрегіонального співробітництва та міжнародної співпраці територій, сприянню становленню нових форм співпраці у форматі „центр-регіон”, зокрема в сфері ресурсного забезпечення становлення.

Здійснення адміністративної реформи та реформи місцевого самоврядування дає шанс створити необхідні умови для динамічного, збалансованого розвитку в Україні територій, усунення основних регіональних диспропорцій, повернутися до реального місцевого самоврядування з використанням фінансової допомоги світового співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Антикризове управління національною економікою: монографія / за заг. ред. І.Й. Малого. – К.: - КНЕУ, 2017. – 368 с.
2. Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: Моногр. – К: Вид-во УАДУ, 2002. – 392 с.
3. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна / наук. ред. В. Юрчишин, - Київ: Заповіт, 2018. – 202 с.

4. Воротін В.Є., Проданик В.М. Від регуляторії політики до державно-приватного партнерства в публічному секторі України / В.Є. Воротін, В.М. Проданик / Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2019. - № 1. – С. 95-102.

5. Shulga, M. A., Nelipa, D. V., Vorotin, V. Y., Korchak, N. M., & Vashchenko, K. O. (2021). When does the state disappear? (in memory of Rudolf Kjellen). *Linguistics and Culture Review*, 5(S2), 795-804. <https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1421>.

6. Воротін В.Є., Коваль О.М. Модернізація механізмів ресурсного забезпечення системи публічного управління (аналіз проектів законодавчих актів, включених до порядку денного четвертої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання, серпень 2020 р. – січень 2021 р.). / В.Є. Воротін, О.М. Коваль / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. Випуск 1(3) – 2021 р. – С. 13-25.

References:

1. Antykryzove upravlinnia natsionalnoiu ekonomikoju: monohrafiia / za zah. red. I.I. Maloho. – К.: - KNEU, 2017. – 368 s.

2. Vorotin V.Ye. Makroekonomichne rehuliuвання v umovakh hlobalnykh transformatsii: Monohr. – К: Vyd-vo UADU, 2002. – 392 s.

3. Hlobalni tendentsii i perspektyvy: svitova ekonomika ta Ukraina / nauk. red. V. Yurchyshyn, - Kyiv: Zapovit, 2018. – 202 s.

4. Vorotin V.Ye., Prodanyk V.M. Vid rehuliatoroi polityky do derzhavno-pryvatnoho partnerstva v publichnomu sektori Ukrainy / V.Ye. Vorotin, V.M. Prodanyk / Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2019. - № 1. – S. 95-102.

5. Shulga, M.A., Nelipa, D.V., Vorotin, V.Y., Korchak, N.M., & Vashchenko, K.O. (2021). When does the state disappear? (in memory of Rudolf Kjellen). *Linguistics and Culture Review*, 5(S2), 795-804. <https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1421>.

6. Vorotin V.Ye., Koval O.M. Modernizatsiia mekhanizmv resursnoho zabezpechennia systemy publichnoho upravlinnia (analiz proektiv zakonodavchykh aktiv, vkluchenykh do poriadku dennoho chetvertoi sesii verkhovnoi Rady Ukrainy deviatoho sklykannia, serpen 2020 r. – sichen 2021 r.). / V.Ye Vorotin, O.M. Koval / Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Derzhavne upravlinnia. Vypusk 1(3) – 2021 r. – S. 13-25.